

Mâlikî Mezhebinde Namazda Setr-i Avret Şartı İle İlgili Yaklaşımlar

Approaches to the Principle of Satr al-Awrah in Prayer in the Mâlikî School of Law

İbrahim Yılmaz

Prof. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

İslam Hukuku Anabilim Dalı

Professor, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology

Department of Islamic Law

Nevşehir, Türkiye

ibrh.yilmaz@hotmail.com orcid.org/0000-0001-8912-7769

Article Information/Makale Bilgisi

Article Types/Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 25 February/Şubat 2022

Accepted/Kabul Tarihi: 03 June/Haziran 2022

Published/Yayın Tarihi: 15 June/Haziran 2022

Pub Date Season/Yayın Sezonu: June/Haziran

Volume/Cilt: 26 **Issue/Sayı:** 1 **Pages/Sayfa:** 303-320

Cite as/Atıf: Yılmaz, İbrahim. "Mâlikî Mezhebinde Namazda Setr-i Avret Şartı İle İlgili Yaklaşımlar [Approaches to the Principle of Satr al-Awrah in Prayer in the Mâlikî School of Law]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 26/1 (Haziran 2022): 303-320.

<https://doi.org/10.18505/cuid.1079316>

Plagiarism/İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Yayıncı/Published by: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi/Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İbrahim Yılmaz).

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicariTüretilemez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License CC BY-NC 4.0

Approaches to the Principle of Satr al-Awrah in Prayer in the Mâlikî School of Law

Abstract: Satr al-awrah is one of the obligatory provisions for men and women in Islam. Satr al-awrah, as a religious/jurisprudential term, means covering the parts of the body that should be covered by religion (‘awrah). Muslim jurists have disagreed on whether satr al-‘awrah is a condition of validity for prayer. Setr-i avret is divided into two as awret-i mugalleza (rough private parts) and ‘awrah mukhaffafa, (light private parts). In the classical fiqh doctrine, there are two basic approaches, one belonging to the jumhūr (including the Hanafî, Shafîi and Hanbalî schools) and the other to the Mâlikîs, related to the fact that the satr al-‘awrah is a validity condition for the prayer. According to the majority (jumhūr), without distinction as ‘awrah mughallaẓa and ‘awrah mukhaffafa, satr al-awrah constitutes a validity condition for the prayer. Therefore, a prayer performed without fulfilling the satr al-awrah condition is not valid. A prayer performed in this way must be re-performed absolutely within or outside of time. In terms of whether the prayer is validly performed or not, in the Mâlikî school, satr al-‘awrah is divided into two as ‘awrah mughallaẓa (covering the coarse ‘awrah parts) and ‘awrah mukhaffafa (covering the light ‘awrah parts). There is an agreement that covering the ‘awrah mukhaffafa is not a validity condition for prayer. Therefore, in the Mâlikî school, the disagreement about whether the satr al-‘awrah constitutes a condition of validity for prayer relates to covering the ‘awrah mughallaẓa. In this context, the approaches in the Mâlikî school about whether the satr al-‘awrah is a validity condition for prayer differ from the approach of the jumhūr (including the Hanafî, Shafîi and Hanbalî schools) who say that satr al-‘awrah is a validity condition for prayer, without making any distinction between ‘awrah mughallaẓa and ‘awrah mukhaffafa in terms of nature. According to this, there are two approaches in the Mâlikî school regarding whether the satr al-‘awrah (covering the ‘awrah mughallaẓa) is a necessary condition for prayer. According to the first approach, satr al-‘awrah (covering the ‘awrah mughallaẓa) is a necessary condition for prayer. Therefore, a prayer performed without fulfilling the condition of covering the ‘awrah mughallaẓa is not valid. A prayer performed in this way must be re-performed absolutely within or outside of time. This approach is partly the same as jumhūr’s approach. According to the second approach (without any distinction between prayer and non-prayer), satr al-‘awrah is a general obligation in Islam. Therefore, satr al-‘awrah is also not a validity condition for prayer. According to this second approach, it is sunnah to comply with the satr al-‘awrah in prayer. Whoever abandons the satr al-‘awrah in prayer commits a haram and sin because he does not comply with a certain religious rule in Islam. Although it is mustahab to re-perform the prayer in due time, it is not obligatory to re-perform it after the time has passed. Because it is done during the prayer time. When the approaches put forward in the Mâlikî school regarding whether a satr al-‘awrah is a necessary condition for prayer are examined, it is seen that views of those who say that satr al-‘awrah is a must are stronger and more accurate. Because the fact that satr al-‘awrah, which is obligatory outside of prayer/in normal life, is not a condition/obligatory in prayer, contradicts the spirit of servitude and prayer. As a matter of fact, Mâlikî jurist Ibn al-Arabi, based on the evidence that orders satr al-‘awrah in prayer, says that although satr al-‘awrah is a general fard (religious duty) in Islam, it should be a stronger fard in prayer. As a matter of fact, as it can be understood from the information given in Mâlikî works/sources on the subject, the view preferred by the majority in Mâlikî school is that satr al-‘awrah (‘awrah mughallaẓa) is a necessary condition for prayer. The disagreement in the classical fiqh doctrine about whether the satr al-awrah is a condition of validity for the prayer has some jurisprudential consequences. As a matter of fact, according to the majority, whether it is ‘awrah mughallaẓa or mukhaffafa, a prayer performed with an uncovered awrah is not valid and must be re-performed absolutely. In the Mâlikî school, there are different opinions depending on whether it is ‘awrah mughallaẓa or mukhaffafa. If the place uncovered on the body is ‘awrah mughallaẓa; according to those who accept the satr al-awrah as a condition for the validity of the prayer, the prayer is not valid and must be re-performed absolutely. After the time has passed, the prayer does not have to be repeated. If the place uncovered on the body is ‘awrah mukhaffafa, according to all Mâlikîs, unanimously the prayer is valid. Although it is recommended to reperform it in time, it is not required to be repeated after the time has passed. The following can be said about the practical examples of the disagreement in the classical fiqh doctrine regarding whether the satr al-awrah is a condition for the validity of the prayer, especially in terms of ‘awrah mukhaffafa, according to Mâlikîs, who do not accept the validity of the satr al-awrah for prayer, it is valid for women to pray with their heads down, below the knees and with their arms uncovered. Again, according to them, it is valid for men to perform prayers with their thighs and hips (fakhz) uncovered, since it is considered one of the private parts.

Keywords: Islamic Law, Fiqh, Mâlikî Sect, Prayer, Satr al-awrah, Hijâb.

Mâlikî Mezhebinde Namazda Setr-i Avret Şartı İle İlgili Yaklaşımlar

Öz: İslâm’da setr-i avret (tesettür/örtünme) kadın ve erkek için farz olan hükümlerden biridir. Dinî/fikhî bir terim olarak setr-i avret, vücudun şer’an/dinen örtülmesi gereken yerlerini (avret) örtmek, demektir. İn fiqh, ‘awrah parts is divided into two as ‘awrah mughallaẓa (rough ‘awrah parts) and ‘awrah mukhaffafa (light ‘awrah parts). Klasik fikh doktrininde setr- avretin namazın sıhhat

şartı olması ile ilgili biri (Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerin içinde bulunduğu) cumhura, diğeri ise Mâlikîlere ait olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Cumhura göre, avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe diye bir ayırım olmaksızın, setr-i avret namazın sıhhat şartıdır. Dolayısıyla setr-i avret şartına riayet edilmeden kılınan namaz sahih değildir. Bu şekilde kılınan namazın vakit içinde veya vakit dışında mutlak olarak iadesi gerekir. Namazın sıhhat şartı olup olmaması açısından Mâlikî mezhebinde setr-i avret, avret-i mugalleza (kaba avret yerlerinin örtülmesi) ve avret-i muhaffefe (hafif avret yerlerinin örtülmesi) diye ikiye ayrılmaktadır. Avret-i muhaffefenin örtülmesinin namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda ittifak vardır. Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili ihtilaf avret-i mugallezanın örtülmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili yaklaşımlar, mahiyet açısından avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe ayırımı yapmadan namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğunu söyleyen cumhurun yaklaşımından farklılık arz etmektedir. Buna göre setr-i avretinin (avret-i mugallezanın örtülmesinin) namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili Mâlikî mezhebinde iki yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi yaklaşıma göre setr-i avret (avret-i mugallezanın örtülmesi) namazın sıhhat şartıdır. Dolayısıyla avret-i mugallezanın örtülmesi şartına riayet edilmeden kılınan namaz sahih değildir. Bu şekilde kılınan namazın vakit içinde veya vakit dışında mutlak olarak iadesi gerekir. Bu yaklaşım, cumhurun yaklaşımı ile kısmen aynıdır. İkinci yaklaşıma göre ise (namaz ve namaz dışı diye bir ayırım olmaksızın) setr-i avret İslâm'da genel bir farzdır. Dolayısıyla setr-i avret ayrıca namazın sıhhat şartı değildir. Bu ikinci yaklaşıma göre namazda setr-i avret şartına riayet sünnettir. Namazda setr-i avreti terkeden, İslâm'ın genel farzına uymamasından dolayı haram ve günah işlemiş olur. Namazın vakit içerisinde iade etmesi müstahap olmakla birlikte vakit çıktıktan sonra iade etmesi zorunlu değildir. Çünkü namaz vakti içerisinde eda edilmiştir. Namazda setr-i avretin sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili Mâlikî mezhebinde ileri sürülen yaklaşımlar incelendiğinde setr-i avretin şart olduğunu söyleyenlerin görüşlerinin daha kuvvetli ve isabetli olduğu görülmektedir. Zira namaz dışında/normal hayatta farz olan setr-i avretin (tesettürün) namazda şart/farz olmaması kulluğun ve namaz ibadetinin ruhuna ters düşmektedir. Nitekim Mâlikî fakih İbnü'l-Arabî de namazda setr-i avreti emreden delillerden hareketle: setr-i avretin her ne kadar İslâm'da genel bir farz olsa da bunun namazda daha kuvvetli bir farz olması gerektiğini söylemektedir. Nitekim konuyla ilgili Mâlikî eserlerde/kaynaklarda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Mâlikî mezhebinde çoğunluğun tercih ettiği görüş, setr-i avretin (avret-i mugallezanın) namazın sıhhat şartı olmasıdır. Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrinindeki ihtilafın bazı fikhî semeresi/sonuçları bulunmaktadır. Nitekim cumhura göre ister avret-i mugalleza olsun ister avret-i muhaffefe olsun avreti açık olarak kılınan namaz sahih değildir ve mutlak iadesi gerekir. Maliki mezhebinde ise avreti mugalleza ve muhaffefe olmasına göre farklı görüşler bulunmaktadır. Vücutta açılan yerin avret-i mugalleza olması halinde; Setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul edenlere göre namaz sahih değildir ve mutlak iadesi gerekir. Setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyenlere göre ise namaz sahih olmakla birlikte vakit içerisinde iadesi müstehaptır. Vakit çıktıktan sonra ise namazın iadesi gerekmez. Vücutta açılan yerin avret-i muhaffefe olması halinde ise tüm Mâlikîlere göre ittifakla namaz sahihtir. Vakit içerisinde iadesi müstehap olmakla birlikte vakit çıktıktan sonra iadesi gerekmez. Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrinindeki ihtilafın özellikle avret-i muhaffefe açısından uygulamadaki örnekleri ile ilgili şu söylenebilir: Setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyen Mâlikîlere göre kadınların başı, dizden aşağısı ve kolları açık namaz kılması sahihtir. Yine onlara göre avret-i muhaffefeden sayıldığı için erkeklerin uylukları ve kalçaları (fahz) açık namaz kılması sahihtir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Fıkıh, Mâlikî Mezhebi, Namaz, Setr-i Avret, Tesettür, Örtünme.

Giriş: Setr-i Avret ve Namazda Setr-i Avret Şartına Genel Bakış

İslâm'da setr-i avret (tesettür) kadın ve erkek için farz olan hükümlerden biridir.¹ Fıkıh ıstılahında avret, “kadın olsun erkek olsun insan vücudunda görünmesi ve gösterilmesi günah sayılan, namazda ve namaz dışında örtülmesi farz ve başkalarının bakılması haram olan yerler” demektir.² Buna göre dinî/fikhî bir terim olarak *setr-i avret*; namazda ve namaz dışında vücudun şer'an örtülmesi gereken (avret) yerlerinin şartlarına uygun bir şekilde örtülmesini ifade etmektedir.³ Fıkıhta avret yerleri, avret-i

¹ Setr-i avret/tesettür hakkında geniş bilgi için bk. Faruk Beşer, “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. Haz. İsmail Kurt (İstanbul: İlmî Neşriyat, 1991), 93-122; H. Yunus Apaydın, “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/538-543; “Setrü'l-avret”, *el-Mevsûatü'l-fikhîyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1990/1992), 24/173-176; Fatih Okumuş, “Setr-i Avret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/576.

² “Avret”, *el-Mevsûatü'l-fikhîyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1994), 31/44; Mehmet Şener, “Avret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi 1991), 4/125. Ayrıca bk. Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1997), 1/285; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî* (Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1989), 1/579.

³ Okumuş, “Setr-i Avret”, 37/576; Apaydın, “Tesettür”, 40/538; “Setrü'l-avret”, 24/173-176.

mugallaza (kaba avret yerleri) ve avret-i muhaffefe (hafif avret yerleri) diye ikiye ayrılır. Kadın-erkek farketmeksizin insanın ön (kubul) ve arka (dübür) edep mahalli (cinsel organları ve makat/oturak kısmı) *avret-i mugallaza*, bunların dışında örtülmesi gereken avret yerleri ise *avret-i muhaffefe* diye isimlendirilir.⁴

Namazda erkeğin setr-i avretindeki ölçü; erkek için namaz dışındaki setr-i avreti ile aynıdır. Namazda kadının setr-i avretindeki ölçü ise kadının yabancılara (namahremlere) karşı olan setr-i avretindeki ölçüsüdür. Buna göre erkek namazda normalde olması gereken setr-i avretini terk ederse haram bir fiilde bulunmuş ve günah işlemiş olur. Kadın da namazda namahremlere karşı olması gereken setr-i avretini terk ederse haram bir fiilde bulunmuş ve günah işlemiş olur.⁵

Diğer taraftan namazın sıhhatine etkisi bakımından bir uzvun setr-i avret şartına uygun olup olması başkalarına göredir. Buna göre namazda setr-i avret şartının yerine gelebilmesi için avret yerlerinin başkaları tarafından görülemeyecek şekilde örtülmüş olması yeterlidir. Dolayısıyla bir kimse namaz kılarken geniş olan elbisesinin yakasından avret yerini görecektir olsa namazı bozulmaz. Ancak avret yerlerinden bir uzvun başkalarının görebileceği şekilde açık olması halinde namaz bozulur.⁶

Namazda setr-i avretin hükmü ile ilgili biri; *kudret* (avret yerlerini örtme imkânı), diğeri ise *acziyet* (yokluk/avret yerlerini örtmekten aciz olmak)⁷ olmak üzere iki durum söz konusudur.⁸ Fıkıhta namazda setr-i avret ile öncelikle kastedilen *kudret* halidir.

İlgili âyet⁹ ve hadisleri¹⁰ birlikte değerlendiren İslam hukukçuları, setr-i avretin (tesettür) namaz dışında farz olduğu hususunda icma etmekle birlikte¹¹ namazın sıhhat şartı olup olmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir.¹² Nitekim kudret halinde namazda setr-i avretin sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrininde biri cumhura diğeri Mâlikîlere ait olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır.¹³

⁴ bk. Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavvad-Adil Ahmed Abdülmevcud (Beirut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 2/169; Kâsânî, *Bedâiyü's-sanâyi'*, thk. Ali Muhammed Muavvad (Beirut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîye, 2003), 1/544, 545; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki-Abdülfettah Muhammed el-Hulûv (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997), 2/286, 288. Ayrıca bk. Şener, "Avret", 4/125.

⁵ Kadın ve erkeğin avret yerlerindeki ölçüler için bk. "Avret", 31/43-57; Şener, "Avret", 4/125-126.

⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali* (İstanbul: Bilmen Yayınları, 1985), 109.

⁷ Acziyet (imkânsızlık/yokluk/uryan-çıplaklık) halinde setr-i avretin hükmü ile ilgili bk. Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rifat Fevzî Abdülmuttalib (Daru'l-Vefâ, 2001), 2/204-205; Şemsü'l-eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1989), 1/186-187; Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* (Beirut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994), 1/186; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 2/175-177; Kâsânî, *Bedâiyü's-sanâyi'*, 1/545-546; Burhâneddin el-Merğînânî, *el-Hidâye* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1986), 1/44; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik* (Kahire: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-emîra/Daru'l-kitâbi'l-islâmî, Bulâk, 1313h), 1/97-98; Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud-Ali Muhammed Muavvad (Riyad: Dâru Alemü'l-Kütüb, 2003), 2/84-89; İbn Hazm, *el-Muhallâ* (Mısır: İdaretü't-Tab'atü'l-Münîra/Matbaatu'n-Nahda, ts.), 3/225-227; Abdurrahman Cezîrî, *Kitâbü'l-fikh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, (Beirut: Daru'l-Kütübî'l-ilmîyye, 1990) 1/171, 173-174; "Salât", *el-Mevsûatü'l-fikhiyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1992), 27/130.

⁸ Kâsânî, *Bedâiyü's-sanâyi'*, 1/545; Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-İlîş, *Minehu'l-Celil* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1989), 1/220.

⁹ bk. el-A'râf 7/26; el-Ahzâb 33/13; en-Nûr 24/58.

¹⁰ Konuyla ilgili rivayetler için bk. Müslim b. Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992), "Hayz", 74, 78; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992), "Hammâm", 2; "Libâs", 6, 31, 37; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992), "Cenâiz", 8; Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992), "Edeb", 38, 40; "Radâ", 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 3/478; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *Neylül-evtâr* (Suûd/Kahire: Dâru İbn Kayyim/Dâru İbn Affân, 2005), 2/367-371; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî, *Nasbu'r-râye*, tsh. Muhammed Avvâme (Dâru'l-Kible li's-Sikâfeti'l-İslâmiyye, ts.), 1/298-299.

¹¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/209; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/285; Nevevî, *el-Mecmû'* (By.: Daru'l-Fikr, ts), 3/171; İbnü'l-Munzir, *el-İcmâ'*, thk. Ebû Muhammed Sağîr-Ahmed b. Muhammed Hanîf (el-İmârâtü'l-Arabiyetü'l-Müttehdetü: Mektebetü'l-Furkan, 1999), 49; Şihâbüddin el-Karâfi, *ez-Zehîra*, thk. Muhammed Haccî vd. (Beirut: Daru'l-Çarbi'l-İslâmî, 1994), 2/101; İbn Cüzey, *el-Kavanînu'l-fikhiyye* (b.y. ts.), 136; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 2/75. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/365-367; "Avret", 41/44; "Setrül-avret", 24/174; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 1/579.

¹² bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 1/197-198; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid* (Beirut/Kahire: Dâru'l-Ceyl-Mektebetü'l-Külliyeti'l-Ezheriyye, 2004), 1/218-220; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/219-227; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/171-472; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283-289; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101-102; Ebû'l-Velîd Süleyman b. Halef el-Endelüsî el-Bâcî, *el-Müntekâ Şerhu Muvatta' Mâlik*, thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 2/225-226; Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk./tlk. Muhammed Abdülkadir Ata (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 2/306-307.

¹³ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/306-307; Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225.

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerin içinde bulunduğu cumhura göre setr-i avret, namazın sıhhat şartlarından biridir. Farz olsun nafile olsun tüm namazlarda avret yerlerinin örtülmesi farzdır.¹⁴ Buna göre setr-i avrete riayet edilmeden kılınan namazın mutlak olarak (vaktin içinde ve vakit çıktıktan sonra) iadesi gerekir.¹⁵ Zâhirîlere göre de namazda setr-i avret farzdır/namazın sıhhat şartıdır ve terki halinde namazın mutlak olarak iade edilmesi gerekir.¹⁶

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere cumhura göre namazda ve namaz dışında setr-i avretin hüküm ve ölçüleri aynıdır.¹⁷ Ancak aralarında şu fark vardır: namaz dışında setr-i avrete riayet etmemek haram ve günahdır. Namazda setr-i avrete riayet etmemek ise haram ve günah olmasının yanında ayrıca namazın sıhhatine de mani olmaktadır.¹⁸

Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili Mâlikî mezhebinde ise iki yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşım (kısmen) cumhur ile aynıdır. İkinci yaklaşıma göre ise (namaz ve namaz dışı diye bir ayırım olmaksızın) İslâm'da setr-i avret mutlak olarak farz olup ayrıca namazın sıhhat şartı değildir.¹⁹ Bu ikinci görüşü kabul eden Mâlikîlilere göre namazda setr-i avret şartına riayet sünnettir.

Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olmadığı kabul eden Mâlikîlere göre (ister avret-i mugalleza olsun ister avret-i muhaffefe olsun) avret yeri açık olarak kılınan namaz sahihtir. Vakıt içerisinde iade edilmesi müstehap olmakla birlikte vakıt çıktıktan sonra iade/kaza edilmesi gerekmez. Zira namaz vakti içinde eda edilmiştir. Vaktinde eda edilen bir namazın vaktinden sonra iadesi/kazası ise gerekmez.

Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrinindeki ihtilafın özellikle avret-i muhaffefe açısından uygulamadaki örnekleri ile ilgili şu söylenebilir: Setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyen Mâlikîlere göre kadınların başı²⁰, dizden aşağısı ve kolları açık namaz kılması sahihtir. Yine onlara göre avret-i muhaffefeden sayıldığı için erkeklerin uylukları ve kalçaları (fahz²¹) açık namaz kılması sahihtir. Dolayısıyla ihtiyaç ve zaruret hallerinde Mâlikî mezhebine intikal²² edilerek setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyen görüş ile amel edilmesi mümkündür.

Diğer taraftan son zamanlarda İslâm'da kadının başı veya dizden aşağısı açık bir şekilde namaz kılabilceği şeklinde medyada bazı çağdaş/modernist görüşler yer almaktadır.²³ Ancak bu görüşlerin klasik fıkhîta setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup

¹⁴ Namazda setr-i avretin sıhhat şartı (farz) olduğunu söyleyen cumhurun delilleri için bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/218; Serahsî, *el-Mebsût*, 1/197-198; Kâsânî, *Bedâiyü's-sanâyi'*, 1/543-544; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 1/263-365; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283-286; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101-102; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/379-382; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 2/579. Ayrıca bk. "Avret", 31/54; "Salât", 27/60.

¹⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/199; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/221; Serahsî, *el-Mebsût*, 1/197-198; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik*, 1/95; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 2/81-82; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 12/165, 169; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/171; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/284-286; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/379-382; "Setrül-avret", 24/175; "Salât", 27/129.

Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olduğunu söyleyen cumhurun delillerine yapılan itirazlar hakkında bk. Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/380-382.

¹⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/209.

¹⁷ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/172-176; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/284-286; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 1/584-599.

¹⁸ Abdullah b. Muhammed el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-muhtâr*. thk. Ali Muhammed Ebû'l-Hayr-Muhammed Vehbi Süleyman (Beyrut: Dâru'l-Hayr, 1998), 3/52.

Diğer taraftan hüsnâ-i müşkil olan, yani doğuştan çift cinsiyetli olan kişiler kadın olma ihtimaline binaen namazda başlarını örterler ve namazlarını kadınlar gibi kırlarlar. (Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/52.)

¹⁹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/306. Ayrıca bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283.

²⁰ İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'rî (ö. 318/930 [?]), hür bâliğa kadının namazda başını örtmesi ve başı açık olarak kıldığı namazı iade etmesi gerektiği hususunda icma olduğunu söylemektedir. (Bk. İbnü'l-Münzir, *el-İcmâ'*, 49.)

²¹ Fahz/fahız: Uyluk. Kalça. Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı. (<https://osmanlica.ihya.org/fahz-nedir-ne-demek.html>, Erişim: 29.04.2022) Bir diğer ifade ile fahz: diz ile kalçadaki kaba etler arasında kalan yer. (الفخذ: ما بين الركبة والساقين والورك) (İbn Manzûr, "f-h-z/fahz" mad., *Lisânü'l-Arab*, (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1984), 5/3360; Muhammed Ravvâs Kal'acî-Hamid Sadık Kuneybî, *Mu'cemü'l-lügati'l-fukahâ* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1985), 340.

²² Fıkıhta mezhepler arası intikal ile ilgili bk. Ahmet Aydın, "Taklid Kavramına Dair Tartışmalardan Biri Olarak Mezhepler Arasında İntikâl Meselesi", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2013), 9-40.

²³ Başı açık namaz kılınabileceği ile ilgili çağdaş görüşler için bk. Radikal Gazetesi "Başı Açık Namaz Günah Değildir" (17.01.2022); Güneri Cıvaoglu, "Başı Açık Namaz", *Milliyet* (17.01.2022).

olmaması tartışması ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır.²⁴ Zira bu iddiayı gündeme getirenler görüşlerini İslâm'da tesettürün veya başörtüsü emrinin olmadığı veya tavsiye niteliğinde olduğu şeklindeki kabulleri ile temellendirmektedir.²⁵

Namazda setr-i avret konusu, namazın dışındaki farzlarından/şartlarından biri olarak klasik fıkıh kitaplarında tafsilatlı bir şekilde işlenmektedir. Yine (Türkçe) ilm-i hâl kitaplarında da ana hatlarıyla setr-i avret konusuna yer verilmektedir. Ancak Türkçe yazılan ilm-i hâl kitapları genelde Hanefî fıkıhına göre yazıldığı için diğer mezhep görüşlerine veya diğer mezheplerin görüşleriyle ilgili farklı yaklaşımlara değinilmemektedir. Nitekim ülkemizde bilinen (Türkçe) ilm-i hâl kitaplarında Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avret konusuna ya hiç yer verilmemekte²⁶ ya da teferruata girmeden çok kısa bilgiler verilmektedir.²⁷ Son zamanlarda yapılan *Avret Yerlerinin Örtülmesi*²⁸, *Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*²⁹, *Setr-i avret*³⁰, *İslâm Fıkıhında Tesettür*³¹, *Namazda Tesettür*³² gibi çalışmalarda ise Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması konusuna çok kısa yer verildiği görülmektedir.

Diğer taraftan *muhtasar* klasik fıkıh metinleri bir mezhebe göre fetvâ ve kazâ sahasında hüküm vermek için kaleme alındığı için bu tür eserlerde mezhep içi ihtilaflara yer verilmemektedir. Nitekim Mâlikî fıkıhının önemli klasik metinlerinden biri olan Halîl b. İshak el-Cündî'nin (öl. 776/1374) *Muhtasar*'ında (*Muhtasaru Halîl*)³³ namazda setr-i avretin şart olup olmaması ile ilgili *hilaf* olduğu belirtilmiş, ancak konunun detayına ve farklı yaklaşımlara yer verilmemiştir.³⁴ Bu yüzden çalışmamızda Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili mezhep içi farklı yaklaşımlara yer veren eserler ve *Muhtasaru Halîl*'in şerhleri tercih edilmiştir.

1. Namazda Setr-i Avretin Hükümü İle İlgili Yaklaşımlar

1.1. Namazda Setr-i Avret İle İlgili Yaklaşımlara Genel Bakış

Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili iki yaklaşım bulunmaktadır.³⁵ İbn Rüşd el-Cedd'in (öl. 520/1126), *el-Mukaddimât* isimli eserinde Mâlikî mezhebinde namazda setri avret şartı ile ilgili ihtilafı şöyle özetlemektedir:

“Bir görüşe göre setr-i avret namazın farzlarındanıdır. Diğer görüşe göre ise genel olarak farz olup namazın farzlarından değil, sünnetlerindedir. Setr-i avreti namazın farzlarından kabul edenlere göre, avret yerini örtmeye gücü yettiği (imkân olduğu) halde avret yeri açık olarak namazını kılan kimsenin, mutlak olarak (yani vaktin içinde ve vaktin sonrasında) namazını iade etmesi gerekir. Setr-i avreti

²⁴ İlahiyatçı Bayraktar Bayraklı Kur'an'da başörtüsünün olduğunu ancak kadının evinde başı açık namaz kılabileceğini, kadının camide başı açık namaz kılmasına da kimsenin mani olamayacağını söylemektedir. bk. Radikal Gazetesi, “Başı Açık Namaz Günah Değildir”.

²⁵ İlahiyatçı Şahin Filiz İslâm'daki başörtüsünün bir Yahudi geleneği olduğunu söylemektedir. bk. Hürriyet Gazetesi, “Başörtüsü Yahudi geleneğidir” (15.03.2022). Yaşar Nuri Öztürk ise başörtüsünün bir rahibe kıyafeti olduğunu ve Hristiyanlıktan İslâm'a geçtiğini söylemektedir. bk. Yeniçağ Gazetesi, “Türban Rahibe Kıyafeti” (15.03.2022).

²⁶ Örnek olarak bk. Mehmet Zihni Efendi. *Nimet-i İslâm* (İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, ts.), 117-119; Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, 108-110; Orhan Çeker, *İlm-i Hâl'im* (Konya: Tekin Kitabevi, 1. Basım, 2020), 133-136.

²⁷ Örnek olarak bk. Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam İlmihali*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2005), 286; H. Yunus Apaydın, “Namaz”, *İlmihal-İman ve İbadetler*- (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 1/230.

²⁸ Abdülaziz Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, Haz. İsmail Kurt (İstanbul: İlmî Neşriyat, 1991), 124-126.

²⁹ Beşer, “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, 97-98.

³⁰ bk. Okumuş, “Setr-i Avret”, 36/576.

³¹ bk. Suat Erdem “İslâm Fıkıhında Tesettür”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler - 19/64* (2015), 270.

³² Mustafa Genç, “Namazda Tesettür”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18/35 (2020), 84-86.

³³ Halîl b. İshak el-Cündî'nin (ö. 776/1374) Mâlikî fıkıhına dair eseri olan *Muhtasar* (*Muhtasaru Halîl*) hakkında geniş bilgi için bk. Eyyüb Said Kaya, “el-Muhtasar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/71-74.

³⁴ Halîl b. İshak b. Musa, *Muhtasaru Halîl*, thk. Ahmed Câd (Kahire: Daru'l-Hadîs, 2005), 29-30.

³⁵ bk. İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimâtü'l-müemehhidât*, thk. Muhammed Hacî (Beirut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1988), 1/184-185; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/218-219; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/306-607; Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr (ve bi'l-hâmiş Haşiyetü's-Sâvi* (Kahire: Daru'l-Meârif, ty.), 1/283-284; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-kebir li'd-Derdîr* (Dâru İhyâi'kütübî'l-Arabiyye, ts.), 1/212-215; Muhammed b. Yusuf b. Ebî'l-Kâsım b. Yusuf el-Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl li Muhtasaru Halîl* (Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 2/177-183; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/101-102; Ebî Abdillah Muhammed b. Muhammed el-Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl fi şerhi Muhtasaru Halîl* (Beirut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 2/177-180; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/220-221; İbn Cüzey, *el-Kavaninü'l-fikhiyye*, 136. Ayrıca bk. Nevevî, *el-Mecmû*, 3/172; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2/380; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkıh ale'l-mezâhibi'l-erba*, 1/172; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 1/586-587; Kevkeb Ubeyd, *Fikhü'l-ibâdât alâ'l-mezhebi'l-mâlikî* (Dımeşk/Suriye: Matbaatü'l-İnşâ, 1986), 141; Apaydın, “Namaz”, 1/230; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576.

namazın farzlarından kabul etmeyenlere göre ise avret yeri açık olarak namaz kılan kimsenin sadece vakit içerisinde namazını iade etmesi gerekir. Vakit çıkmış ise namazı sahih olup iade etmesine gerek yoktur.”³⁶

İbnü'l-Arabî (öl. 543/1148) ise el-A'râf 7/31. ayetin tefsirinde (3. mesele), namazda setr-i avretin sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili biri Ebu Hanife (öl. 150/767), Şâfiî (öl. 204/820) ve Ahmed b. Hanbel'den (öl. 241/855) oluşan cumhura diğeri de Mâlikîlere ait olmak üzere iki farklı yaklaşım olduğunu, cumhura göre setr-i avretin namazın sıhhat şartı olduğunu; İmam Mâlik'in (öl. 179/795) ise bu konuda iki görüşünün bulunduğunu; meşhur olan görüşe göre setr-i avretin genel bir İslâmî farz olduğunu ve ayrıca namazın sıhhat şartı olmadığını; diğer görüşüne göre ise cumhurda olduğu gibi setr-i avretin namazın sıhhat şartı olduğunu ve İmam Mâlikî'nin bu ikinci görüşünün sahih olduğunu söylemektedir.³⁷

Şihâbüddin el-Karâfi (öl. 684/1285) de namazda setr-i avretin vacip olması hususunda Mâlikî mezhebinde ittifak olduğunu, ihtilafın setr-i avret şartına riayet edilmediğinde namazın iade edilip edilmemesinde olduğunu söylemektedir.³⁸ Buna göre Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avrete riayet vacip/farz olmakla birlikte bazılarına göre Hanefî ve Şâfi mezhebinde olduğu gibi namazın iadesi gerekir. Bazılarına göre ise iadesi gerekmez. Karâfi, Mâlikî mezhebinde namazda set-i avretin şart/farz olduğu görüşünü naklettikten sonra mezhepte meşhur olan diğer bir görüşe göre namazda setr-i avretin sıhhat şartı olmadığını söylemektedir.³⁹

Diğer taraftan Mâlikîler mezhebinde namazın sıhhatine etkisi açısından avret, *avret-i mugalleza* ve *avret-i muhaffefe* diye ikiye ayrılmaktadır.⁴⁰ Bu açıdan bakıldığında Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avretle ilgili ihtilafın genel olarak namazda setr-i avretin şart/farz olup olmaması ile ilgili mi yoksa avret-i mugalleza veya avret-i muhaffefe ile ilgili mi olduğu hususu açık ve net değildir. Ancak Mâlikî kaynaklarda ihtilafın avret-i mugalleza (kaba avret mahalli) ile ilgili olduğu belirtilmektedir.⁴¹ Zira avret-i muhafafenin (hafif avret) namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda ittifak olduğu söylenmektedir.⁴²

Bu son görüşten hareketle Mâlikîlerde setr-i avretin namazda şart olup olmaması ile ilgili ihtilafın, avret-i mugalleza ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim tüm Mâlikîlere göre kadın, avret-i muhaffefeden sayılan sadrı (göğüs kısmı/gerdanlık) ve etrâf (أطراف) denilen baş, boyun, dirsekler, ayaklar ve dizden aşağısı (ساق) gibi bölgeleri açık olarak namaz kılması halinde namazını vakit içinde iade eder. Vakit çıktıktan sonra iade etmesi gerekmez.⁴³

Burada Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avretin sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili dikkat çekilmesi gereken bir husus da şudur: Yukarıda da ifade edildiği üzere İslâm hukukçuları namazda setr-i avretin şart olması ile ilgili biri *kudret/inkân*, diğeri *acziyet/yokluk* olmak üzere iki durum üzerinde durmuşlardır. Acziyet halinde namazda setr-i avret şartının düştüğü hususunda ittifak vardır. Dolayısıyla setr-i avret şartı kudret hali ile ilgilidir.

Mâlikî mezhebinde kudret hali ile ilgili detayda bazı farklı görüşler yer almaktadır. Nitekim mezhepte kudret hali, bazı kaynaklarda *kudret ve ilim*, bazı kaynaklarda ise *kudret ve zikir* kaydı ile ifade edilmektedir. Buna göre acziyet halinde namazda setr-i avret şartı sakıt olduğu gibi unutmaya (nisyân) halinde de sakıt olur ve namazın iadesi gerekmez.⁴⁴

³⁶ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/185. . الصلاة في الجملة سنة في الصلاة. إنما ليست من فروض الصلاة وإنما هي فرض في الجملة سنة في الصلاة. وقد اختلف في ستر العورة، فقيل: إنما من فرائض الصلاة، وقيل: إنما ليست من فروض الصلاة وإنما هي فرض في الجملة سنة في الصلاة. فمن رآها من فروض الصلاة أوجب الإعادة أبداً على من صلى مكشوف العورة وهو قادر على سترها، ومن لم يرها من فروض الصلاة لم يوجب عليه الإعادة إلا في الوقت.

³⁷ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/306.

³⁸ Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101. Benzer ifadeler için bk. Muhammed b. Abdullah el-Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil li'l-Huraşî* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 1/244; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 2/177-178; Abderî, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 2/177; İbn Cüzey, *el-Kavanînu'l-fıkhiyye*, 136.

³⁹ Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101. Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101'deki metin şöyledir:

وَهَلْ هُوَ شَرْطٌ فِي الصَّلَاةِ يَجِبُ فِيهَا وَهَلْ؟ قَالَ ابْنُ تَيْمِيَّةَ الْمَدَنِيُّ عَلَى قَوْلِ وَاجِدٍ فِي الْوُجُوبِ وَإِنَّمَا الْخِلَافُ فِي وَجُوبِ إِعَادَةِ الصَّلَاةِ وَهُوَ مَذْهَبُ الشَّافِعِيِّ وَأَبِي حَنِيفَةَ قَالَ صَاحِبُ الْقَبْسِ الْمَشْهُورِ أَنَّهُ لَيْسَ مِنْ شُرُوطِ الصَّلَاةِ وَهَذَا مُحْكَمٌ فِي الْجَوَاهِرِ عَنِ ابْنِ بَكْرٍ وَالْقَاضِي أَبِي بَكْرٍ

⁴⁰ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212-213; Kevkeb Ubeyd, *Fıkhu'l-ibâdat alâ'l-mezhebi'l-mâlikî*, 141; Cezîrî, *Kitâbü'l-fikh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 1/586-587; Şener, “Avret”, 4/126; Apaydın, “Namaz”, *İlmihal*, 1/230; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 121.

⁴¹ Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil*, 1/246; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Halvetî es-Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr* (Bülğatü's-sâlik ile akrabi'l-mesâlik) (Daru'l-meârif, ts.), 1/283

⁴² İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/284. Ayrıca bk. Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 124.

⁴³ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/184; Halil b. İshak Muhtasarı Halil, 30; Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil*, 1/246, 247; Muhammed b. Ahmed b. Arafê ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhu'l-kebir li'd-Derdîr* (Dâru İhyâi'l-kütübi'l-arabiyye, ts.), 1/212-213, 214; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/286; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/105.

⁴⁴ İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/220; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/284; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/108.

Diğer taraftan bazı Mâlikîlere göre kudret kaydı ile birlikte ayrıca zikir/hatırlama kaydı yoktur. Dolayısıyla kudreti olup da unutarak setr-i avret şartına riayet etmeden namazını kılan kişinin namazını mutlak olarak iade etmesi gerekir.⁴⁵

Mâlikî mezhebinde kudret halinde namazda setr-i avretin şartına riayet ile ilgili Mevâhibü'l-celîl'de şöyle denilmektedir:

“Bilgisi (ilm) ve imkânı (kudret) olan için mezhepte maruf olan avret-i mugallezayı örtmek namazın sıhhat şartıdır ve farzdır. Bilgisi ve imkânı olmayanlar için setr-i avret namazın sıhhat şartı değildir. Ancak bilgi ve kudret sahibi olduğunda vakit içerisinde namazını iade etmesi gerekir.”⁴⁶

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere namazda setr-i avretin şart olabilmesi için bazılarının göre kudret/imkân ile birlikte zikir/hatırlama veya ilm/bilgi kaydının da bulunması gerekirken bazılarının göre sadece “kudret” kaydı yeterli olmaktadır. Buna göre kudreti olduğu halde unutarak (nisyân) setr-i avret şartına riayet etmeden namazını kılan kişinin namazı; kudret ve zikir kaydını birlikte şart koşanlara göre sahihtir. Namazın iade edilmesi gerekmez. Sadece kudret kaydını kabul edenlere göre ise unutarak setr-i avret şartına riayet etmeyen kişinin namazını mutlak olarak iade etmesi gerekir.⁴⁷

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere kudret hali ile ilgili de Mâlikî mezhebinde ihtilaf vardır. Bazı Mâlikî müellifler kudret ve zikir/ilim her iki kaydın bulunması görüşünü tercih ederken bazı müellifler sadece kudret kaydının bulunmasını yeterli gören görüşü tercih etmektedir.⁴⁸

Sonuç olarak; Mâlikî mezhebinde setr-i avretin (avret-i mugallezanın) namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili farklı iki yaklaşım vardır. Kaynaklarda verilen bilgilerden ve konuyla ilgili Malikî müelliflerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere Mâlikîlerde tercih edilen görüş, setr-i avretin (avret-i mugallezanın) namazın sıhhat şartı olmasıdır.⁴⁹

1.2. Namazda Setr-i Avretin Hükümü İle İlgili Yaklaşımlar

Yukarıda da ifade edildiği üzere detaylar bir kenara bırakılırsa Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avretin şart olup olmaması ile ilgili iki yaklaşım bulunmaktadır.⁵⁰ Aşağıda bu iki temel yaklaşımla ilgili görüşlere ve delillerine yer verilecektir.

1.2.1. Namazda Setr-i Avretin Sıhhat Şartı Olduğu Görüşü

Bazı Mâlikîlere göre diğer mezheplerde olduğu gibi setr-i avret namazın sıhhat şartıdır.⁵¹ Mâlikîlerin önde gelen fakihlerinden Bâcî (öl. 474/1081), *Muvatta'* şerhinde setr-i avretin kadın ve erkek için namazda vacip/farz olduğunu söylemektedir.⁵² İmam Mâlik'in önde gelen öğrencilerinden ve Mâlikî mezhebinin ravilerinden İbnü'l-Kâsım'a (öl. 191/806) göre de setr-i avret namazın sıhhat şartıdır.⁵³ Nevevî (öl. 676/1277) bu görüşün Mâlikîlerin çoğunluğuna ait olduğunu söylemektedir.⁵⁴

Bu görüşü kabul edenlere göre setr-i avret namazın sıhhat şartı olduğu için kasıtlı olarak terk edilemez. Ancak sehven (unutarak) veya acizyetten (imkânsızlıktan) dolayı bu şartın ihlal edilmesi halinde namazın sıhhatine mani değildir. Buna göre kudreti (imkân) ve hatırlaması (zikr) olduğu halde setr-i avret şartına kasten riayet edilmeden kılınan namazın mutlak olarak, yani vakit içinde vakit çıktıktan sonra iadesi gerekir.⁵⁵

İbnü'l-Arabî de (öl. 543/1148) -yukarıda ifade edildiği üzere- İmam Mâlik'ten bu konuda iki farklı görüş nakledildiğini ancak setr-i avretin namazın sıhhat şartı olduğu görüşünün sahih olduğunu belirterek aşağıda ifade edilen gerekçelerden dolayı bu görüşü tercih etmektedir:

⁴⁵ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/220.

⁴⁶ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 2/177. Ayrıca bk. Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, 1/284; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212.

⁴⁷ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212.

⁴⁸ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/220; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-sağîr*, 1/284.

⁴⁹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 2/306; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/220; Kumaş, “Setr- i Avret”, 36/576.

⁵⁰ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/185; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 2/306; Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/101.

⁵¹ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; İbn Cüzey, *el-Kavaninü'l-fikhiyye*, 136; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 2/306; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/101-102.

⁵² Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225.

⁵³ Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/232.

⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/172.

⁵⁵ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 2/177; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/172; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283. Ayrıca bk. Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576.

“Sahih olan görüş setr-i avretin namazın sıhhat şartı olmasıdır. Zira namazda setr-i avret Hz. Peygamber’in emridir. Emir ise vücûb ifade eder. Dolayısıyla her ne kadar setr-i avret İslâm’da genel bir farz olsa da bunun namazda daha kuvvetli bir farz olması gerekmektedir.”⁵⁶

Namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğunu söyleyen Mâlikîler görüşlerini şu delillere dayandırmışlardır:⁵⁷

1) “Ey âdemoğulları! Her mescide girdiğinizde ziynetinizi takınınız / Her secde edişinizde (namaz kılacağınızda) güzel elbiselerinizi giyiniz...”⁵⁸

Ayette geçen “ziynet” ile namazda ve tavafta elbisenin giyilmesi/setr-i avrete riayet edilmesi olduğu söylenmiştir.⁵⁹

2) “Allah, bulûğa ermiş/ergenlik çağına gelmiş (hâiz) bir kadının namazını başörtüsüz kabul etmez.”⁶⁰

Bu rivayetin namazda setr-i avretin şart/farz olmasına delalet yönü şöyledir: Namaz kılan kişi rabbine/Allaha münâcatta/niyazda/kullukta bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kişinin hey’etinin/vaziyetinin/kıyafetinin en uygun bir şekilde olması, gerekir. Avret yerleri açık olan kişinin durumu ise buna aykırıdır. Sonuç olarak namaz ibadetinin mahiyeti, setr-i avrete riayet etmeyi gerektirmektedir.⁶¹

3) Kıyas: Taharet namazın şartlarından olduğuna göre setr-i avret de namazın şartlarından olması gerekir. Zira tavafta setr-i avretin gerektiği hususunda ittifak vardır. Buna göre tavafta setr-i avret şart ise namazda da setr-i avret gereklidir.⁶²

1.2.2. Namazda Setr- i Avretin Sıhhat Şartı Olmadığı Görüşü

Bazı Mâlikîlere göre ise -namaz ve namaz dışı diye bir ayırım olmaksızın- setr-i avret mutlak olarak İslâmî bir farzdır/vaciptir. Dolayısıyla ayrıca namazın sıhhat şartı/farzi olmayıp sünnettir.⁶³ Bazılarına göre ise namazda setr-i avret vacip olmakla birlikte namazın sıhhat şartı değildir.⁶⁴ Bu görüşü savunan Mâlikîlere göre setr-i avrete riayet etmeden namaz kılan kişi günahkâr olmakla birlikte vakit çıktıktan sonra namazını iade etmesi gerekmez.⁶⁵

Kaynaklarda Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avretin farz/şart olmadığını ifade eden birçok görüş bulunmaktadır. Nitekim İbn Rüşd el-Cedd (öl. 520/1126) namazda kadının setr-i avrete riayet etmesinin vacip olduğunu söylemekte, ancak bunu *sünneten vacibeten* şeklinde ifade ederek setr-i avret şartına riayet edilmeden kılınan namazın sahih olduğunu ifade etmektedir.⁶⁶ İbn Rüşd el-Hafîd (öl. 595/1198) de Mâlikî mezhebinde zahir olan görüşün; setr-i avretin namazın sünnetlerinden olduğunu söylemektedir.⁶⁷

Şâfiî fakih el-Mâverdî (öl. 450/1058) de İmam Malik’e göre namazda setr-i avretin müstehab/sünnet olduğunu, avret yeri açık olarak namaz kılan kişinin namazının sahih olduğunu, ancak vakit içerisinde namazını iade etmesinin müstehap olduğunu, vakit geçmişse iadesine gerek olmadığını nakletmektedir.⁶⁸ İmam Nevevî (öl. 676/1277) de bazı Mâlikîlere göre namazda setr-i avretin şart/farz değil, vacip olduğunu söylemekte ve bu görüşü savunan Mâlikîlere göre şayet kişi (erkek olsun kadın olsun), kasıtlı olarak (teammüden) veya unutarak (sehven) avret yeri açık olarak namaz kıldığında namazının sahih olduğunu söylemektedir.⁶⁹

⁵⁶ İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, 2/306.

⁵⁷ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/101-102.

⁵⁸ el-A’râf 7/31.

⁵⁹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/101-102. Ayrıca bk. Zühaylî, *el-Fikhü’l-İslâmî*, 1/579.

⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Salât”, 84; İbn Mâce, “Tahâre”, 132; Tirmizî, “Salât”, 160; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/151, 218, 259. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, 2/378; Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 1/295.

Bu hadisin benzer bir rivâyeti de şöyledir: “Allah hiçbir kadının namazını, ziynetleri kapatılmadan kabul etmez; hiçbir cariye namazını da başörtüsü olmadan kabul etmez.” (Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, 2/378, 380; Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 1/296.)

⁶¹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/102. Ayrıca bk. Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225; Zühaylî, *el-Fikhü’l-İslâmî*, 1/579.

⁶² Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225.

⁶³ bk. Abderî, *et-Tâc ve’l-İklîl*, 2/177, 178.

⁶⁴ Desûkî, *Haşiyetü’l-Desûkî*, 1/212.

⁶⁵ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/184; Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225, 233; Desûkî, *Haşiyetü’l-Desûkî*, 1/212; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl*, 2/177-178; Ayrıca bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/283; Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/172.

⁶⁶ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/183. فلما أمرت المرأة الحرة بالستر من الأجنبية، وأن لا تبدي عند غير ذي الحرم منها من زينتها إلا ما ظهر منها، وهو الوجه والكفان على ما قاله أهل العلم بالتأويل، وجب عليها مثل ذلك في الصلاة سنة واجبة لا ينبغي لها تركه

⁶⁷ bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/218.

⁶⁸ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/165.

⁶⁹ Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/172.

Nitekim bu görüş sahiplerine göre namazda setr-i avret şartına riayet etmemenin cehâleten (bilgisizce/bilmeden/bilmeyerek), amden (kasıtlı) veya sehven (unutarak) olması arasında bir fark yoktur.⁷⁰

Yukarıda aktardığımız görüşlerden de anlaşılacağı üzere bazı Mâlikîlere göre setr-i avret namazın sıhhat şartı değildir. Dolayısıyla bu görüş sahiplerine göre namazda setr-i avret sünnet olmaktadır. Ancak bazı Mâlikî kaynaklarda, namazda setr-i avreti sıhhat şartı kabul etmeyenlerin bunu sünnet veya mendup olarak kabul ettikleri şeklindeki görüşün mezhepte zayıf bir görüş olduğu da ifade edilmektedir.⁷¹

Bu görüş sahiplerini istidlâl ettiği delil ve gerekçelerden bazıları şöyledir:

1) İslâm'da tesettür (setr-i avret) genel olarak farz olup, ayrıca namazın farzlarından değildir.⁷²

2) “Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirsekler kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın...”⁷³

Bu görüş sahiplerine göre şayet namazda setr-i avret vacip/farz olsa idi, yukarıdaki âyette bunun açıkça zikredilmesi gerekirdi. Nitekim namaz için abdest şart/farz olduğu için âyette abdestle ilgili ayrıntıya yer verilmiştir.⁷⁴

3) “Abdesti bozulan/abdestsiz olan kişi abdest almadıkça Allah hiç birinizin namazını kabul etmez.”⁷⁵

Bu hadiste yukarıdaki ayette (Mâide, 5/6) olduğu gibi namazın sıhhati için abdestin farz olduğu belirtilmekte, ancak setr-i avret şartından bahsedilmemektedir.⁷⁶

4) “Ey âdemoğulları! Her mescide girdiğinizde ziynetinizi takınınız (alınınız) / Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyiniz...”⁷⁷

Bu görüş sahiplerine göre yukarıdaki âyetten namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğunu kesin olarak çıkarmak mümkün değildir. Âyetten ancak namazda setr-i avretin *mendub (sünnet)* olduğu çıkarılabilir.⁷⁸

5) Diğer taraftan bu görüşü savunan Mâlikîlere göre (yukarıdaki maddelerde ifade edildiği üzere) namazda setr-i avretin ayrıca farz olduğunu bildiren kesin bir nass/delil de yoktur.⁷⁹

Setr-i avretin namazın ayrıca sıhhat şartı olmadığını söyleyen Mâlikîler, görüşlerini yukarıda verilen delil ve gerekçelerle temellendirerek namazda setr-i avretin sıhhat şartı değil, sünnet olduğunu söylemektedirler.⁸⁰

1.2.3. Değerlendirme

Namazın sıhhat şartı olup olmaması açısından Mâlikî mezhebinde setr-i avret, avret-i mugalleza (kaba avret yerlerinin örtülmesi) ve avret-i muhaffefe (hafif avret yerlerinin örtülmesi) diye ikiye ayrılmaktadır.⁸¹ Kaynaklarda ifade edildiğine avret-i muhaffefenin örtülmesinin namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda mezhepte ittifak vardır.⁸² Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili ihtilaf avret-i mugallezanın örtülmesi ile ilgilidir.⁸³ Bu bağlamda Mâlikî

⁷⁰ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, 2/182; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/286. Ayrıca bk. *Hattâb, Mevâhibü'l-celîl*, 2/177-178.

⁷¹ bk. *Desûkî, Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212.

⁷² İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/183, 185; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/218, 219; Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225; *Hattâb, Mevâhibü'l-celîl*, 2/177; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 2/283; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 2/165-166. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2/380; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576; Apaydın, “Namaz”, 1/230; Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, 120.

⁷³ el-Maide 5/6.

⁷⁴ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/102.

⁷⁵ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, (Bâbü fardı'l-vüdû), 31.

⁷⁶ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/102.

⁷⁷ el-A'râf 7/31.

⁷⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/219.

⁷⁹ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2/380.

⁸⁰ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2/380. Konuyla ilgili delilleri değerlendiren Şevkânî (ö. 1250/1834) de setr-i avretin namazda sıhhat şartı olmadığını söyleyen Mâlikîlerin görüşünü tercih etmektedir. bk. Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 2/380-382.

⁸¹ *Desûkî, Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212-213; Kevkeb Ubeyd, *Fikhü'l-ibâdât alâ'l-mezhebi'l-mâlikî*, 141; Cezîrî, *Kitâbü'l-fikh ale'l-mezâhibi'l-erba*, 1/172; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 1/586-587; Şener, “Avret”, 4/126; Apaydın, “Namaz”, *İlmihal*, 1/230; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 121.

⁸² İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/284. Ayrıca bk. Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 124.

⁸³ Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halîl*, 1/246; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; *Desûkî, Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/212; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/283.

mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili yaklaşımlar, mahiyet açısından avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe ayırımı yapmadan namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğunu söyleyen cumhurun yaklaşımından farklılık arz etmektedir.

Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili Mâlikî mezhebindeki yaklaşımları değerlendirdiğimizde cumhurun görüşü ile de (kısmen) örtüşen setr-i avretin (avret-i mugallezanın) namazın sıhhat şartı olduğunu söyleyen Mâlikîlerin görüş ve delillerinin daha isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Zira tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen İbn Abbas (öl. 68/687-88) başta olmak üzere birçok müfessir, “*Ey âdemoğulları! Her mescidde girdiğinizde ziynetinizi takınız / Her secde edişinizde (namaz kılacağınızda) güzel elbiselerinizi giyiniz...*”⁸⁴ âyetinin, Kâbe’yi avret yerleri açık olarak tavaf eden Araplar hakkında nâzil olduğunu ve bu âyetin hükmü gereğince tavaf ve namaz gibi ibadetleri ifa ederken öncelikle avret yerlerinin örtülmesinin emredildiğini söylemektedirler.⁸⁵ Buna göre zikri geçen âyet öncelikle tavafta setr-i avretin farz olduğunu bildirmekle birlikte “*el-ibratü bi umûmi’l-lafz lâ bi husûsi’s-sebeb/İtibar, sebebini hususi olmasına değil, lafzın (nassın) umumi olmasınadır*”⁸⁶ fıkıh kaidesi gereğince, bir ibadet olan tavafta olduğu gibi namazda da setr-i avretin farzıyetine delalet etmektedir.⁸⁷ Ayrıca “*tavaf namazdır*”⁸⁸ hadisinin medlulü gereğince tavafta setr-i avret gerekli olunca, namazda setr-i avret evleviyetle vacip/farz olmaktadır.⁸⁹

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre yukarıdaki âyette geçen *ziynet* kelimesi ile *avreti örten şey/giysi*⁹⁰; *mesjid* kelimesi ile de *salat/namaz* kastedilmiştir.⁹¹ Bundan dolayıdır ki İslâm hukukçularının çoğunluğu âyetteki “*ziynetinizi takınız (alınız)*” ifadesini, namaz esnasında -zahir ziynet dışındaki- ziynet yerlerinizi örtünüz şeklinde anlamıştır.⁹² Bir diğer ifade ile ayetteki; “*Her mescidde girdiğinizde ziynetinizi takınız*” hitabı, “*namaz esnasında avret yerlerinizi örtünüz*” anlamına gelmektedir.⁹³

Diğer taraftan İslâm hukukçuları, “*Allah, bulûğa ermiş/ergenlik çağına gelmiş (hâiz) bir kadının namazını başörtüsüz kabul etmez.*”⁹⁴ hadisinde geçen *hâiz* kelimesi ile kadının bulûğa ermesinin kastedildiğini söylemektedirler.⁹⁵ Bu hadisi esas alan İslâm âlimlerinin çoğunluğu (cumhur) namazda setr-i avretin farz olduğunu, gücü yettiği halde setr-i avreti terk etmenin, yani kadının başı açık olarak namaz kılmasının namazı ifsat edeceği ve namazın mutlak olarak iadesinin gerektiği hususunda ittifak etmişlerdir.⁹⁶ Çünkü Hz. Peygamber, “*Allah, başı açık olarak namaz kılan kadının namazını kabul etmez*” buyurmuşlardır.⁹⁷

Namaz bir ibadettir ve bu ibadetin de kendine mahsus bazı şartları vardır. Bu şartlar ihlal edildiği zaman anamaz huşu ile eda edilen bir ibadet olmaktan çıkar. Zira Kur’an müminlerin vasıflarını zikrederken “*Onlar ki namazda huşu içindedirler.*”⁹⁸

⁸⁴ el-A’râf 7/31.

⁸⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/218-219; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/209; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr*, 1/263; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/61; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101-102; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/284; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/380; Zühaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî*, 1/579; *el-Mevsûatü’l-fıkhiyye*, “Setrül-avret”, 24/175; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576.

⁸⁶ İlgili fıkıh usulü kaidesi şöyledir: “العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب/ Sebebin hususiliğine değil lafzın umumiliğine itibar edilir.” (bk. Ebî Zeyd Ubeydullah b. Umer b. İsa ed-Debûsî, *Takvîmü’l-edille fi usûli’l-fıkıh*, thk. Şeyh Halil Muhyiddin el-Meys, (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmiyye, 2007), 116.)

⁸⁷ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/166; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr*, 1/263-264.

⁸⁸ Nesâî, “Menâsikü’l-hacc”, 136 (*İbâhatü’l-keâm fi’t-tavâf*, hadis no: 2920); Dârimî, *Sünen*, Menâsikü’lhacc, 32 (Babü’l-keâm fi’t-tavâf, hadis no: 1854); Tirmizî, “Hacc”, 112 (Babü mâ câe fil’l-keâm fi’t-tavâf, Hadis no: 960)

⁸⁹ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/166.

⁹⁰ İmam Şâfiî de “ziynet” ile elbisenin kastedildiğini söylemektedir. (Şâfiî, *el-Ümm*, 2/199.)

⁹¹ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/166; Kâsânî, *Bedâiyu’s-sanâyi’*, 1/543.

⁹² Serahsî, *el-Mevsûat*, 1/197; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/380.

⁹³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/462. (Kitabü’l-kerâhiyye/el-Kisve).

⁹⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 84; İbn Mâce, “Tahâre”, 132; Tirmizî, “Salât”, 160; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/151, 218, 259. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/378; Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 1/295.

Tirmizî (öl. 279/892), *Sünen*’inde bu rivâyeti hasen olarak nitelemiştir. (Tirmizî, “Salât”, 160.) Hâkim de *Müstedrek*’de bu hadisi rivâyet etmiş (Hâkim, *el-Müstedrek*, 380, (nr.917/244; 918/245)) ve Müslim’in şartı üzere sahih olduğunu söylemiştir. (Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/171; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/285; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr*, 1/265; Zeylaî, *Nasbu’r-râye*, 1/295-296.)

⁹⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/36; Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/171; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/285.

⁹⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/221; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/219; Serahsî, *el-Mevsûat*, 1/197; Kâsânî, *Bedâiyu’s-sanâyi’*, 1/544; Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/43; Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/166; Nevevî, *el-Mecmû’*, 3/171; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 2/283-284; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/102.

⁹⁷ Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 2/379.

⁹⁸ el-Mü’minûn 23/2.

buyurmaktadır. Hiç şüphesiz setr-i avret bireysel olduğu gibi cemaatle kılınan namazlarda da huşuyu sağlayan en önemli etkenlerden birisidir.⁹⁹

Bu bağlamda, setr-i avretin namazın sıhhat şartı olmadığını söyleyen Mâlikî yaklaşımın; “İslâm’da tesettür (setr-i avret) genel olarak farz olup, ayrıca namazın farzlarından değildir.”¹⁰⁰ şeklindeki gerekçesinin makul ve menkul bir delili de bulunmamaktadır. Aksine Mâlikî fakih İbnü’l-Arabî’nin de (öl. 543/1148) haklı olarak ifade ettiği gibi namazda setr-i avret Hz. Peygamber’in emridir. Emir ise vücûb ifade eder. Dolayısıyla her ne kadar setr-i avret İslâm’da genel bir farz olsa da bunun namazda daha kuvvetli bir farz olması gerekmektedir.¹⁰¹

Sonuç olarak delilleri açısından daha kuvvetli olan ve cumhurun görüşü ile de (kısmen) örtüşen setr-i avretin namazın sıhhat şartı olduğunu söyleyen Mâlikîlerin yaklaşımının daha isabetli olduğu söylenebilir. Nitekim Mâlikî mezhebinin yaygın olduğu İslâm coğrafyalarındaki uygulamada da cumhurun görüşü ile (kısmen) örtüşen Mâlikî yaklaşımın esas alındığı görülmektedir.

2. Namazda Setr-i Avret Şartına Riayet Edilmemesinin Namazın Sıhhatine Etkisi

2.1. Kadın Ve Erkeğin Avret Yerleri

Mâlikîlerde namazın sıhhatine etkisi açısından avret, *avret-i mugalleza* ve *avret-i muhaffefe* diye ikiye ayrılmaktadır.¹⁰² Avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefenin ölçüsü ise kadın ve erkeğe göre değişmektedir.¹⁰³

2.1.1. Erkeğin Avret Yerleri

Mâlikî mezhebinde namazın sıhhati açısından erkeğin avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe sayılan yerleri şöyledir:

1) *Avret-i mugalleza*: Kubul ve dübür denilen (سَوَاتَان) ön ve arka yerleridir. Buna göre erkeğin avret-i mugallezası; önden cinsel organı ile husyeleri (أَنْثِيَان/الْخَصِيْتَان); arkadan da kaba etleri (أَلْيْتَان) arasında kalan dübürün ağız kısmı (حَلَقَةُ الدَّبْرِ/فَمُّ الدُّبْرِ) denilen yerdir.¹⁰⁴

2) *Avret-i muhaffefe*: Avret-i mugalleza dışında kalan göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerdir. Buna göre makad kenarındaki kaba etler (أَلْيْتَان) kasıklar, yani önden cinsel organ ile göbek arasında kalan bölge (عَانَةُ) ve kalçalar (فَخَذ) avret-i haffefe sayılmaktadır.¹⁰⁵

Mâlikî mezhebinde namazda veya namaz dışında erkeğin uyluğunun ve kalçasının avret olmadığı şeklinde görüşler de vardır. Nitekim İbn Rüşd el-Cedd (öl. 520/1126) konuyla ilgili delilleri verdikten sonra kendi görüşünü şöyle ifade etmektedir:

“Bana göre uyluk/kalça, kubül ve dübür gibi örtülmesi zorunlu olan bir avret olmayıp örtülmesi mekârim-i ahlak/mehâsin-i ahlak gereğidir. Dolayısıyla toplantı yerlerinde, toplum içerisinde ve önemli şahısların bulunduğu yerlerde bu konuda gevşeklik gösterilmemelidir.”¹⁰⁶

⁹⁹ Şâfiî fakih Hatîb eş-Şirbînî (öl. 977/1570) namazda avret yerlerinin örtülmesinin hikmet ve önemini şöyle bir temsil ile açıklamaktadır: Bir büyük şahsın (melikin/kralın/devlet başkanının) huzuruna çıkmaya hazırlanan kişi nasıl ki tesettürüne ve temizliğine dikkat ederek kendini güzelleştiriyorsa, sultanların sultanının huzuruna çıkmaya hazırlanan musallinin (namaz kılan kişinin) de tesettür ve temizlikle güzelleşmesi/süslenmesi daha evladır. (Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/285.)

¹⁰⁰ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/183, 185; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/218, 219; Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225; Hattâb, *Mevâhibü’l-celil*, 2/177; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 2/283; Mâverdi, *el-Hâvi’l-kebir*, 2/165-166. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylü’l-evtâr*, 2/380; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576; Apaydın, “Namaz”, 1/230; Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, 120.

¹⁰¹ İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, 2/306.

¹⁰² Desûkî, *Haşiyetü’l-Desûkî*, 1/212-213; Kevkeb Ubeyd, *Fıkhü’l-ibâdât alâ’l-mezhebi’l-mâlikî*, 141; Cezîrî, *Kitâbü’l-fıkh ale’l-mezâhibi’l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî*, 1/586-587; Şener, “Avret”, 4/126; Apaydın, “Namaz”, 1/230; Okumuş “Setr-i Avret”, 36/576; Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, 121.

¹⁰³ Cezîrî, *Kitâbü’l-fıkh ale’l-mezâhibi’l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî*, 1/586-587.

¹⁰⁴ Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil*, 1/246; Desûkî, *Haşiyetü’l-Desûkî*, 1/213; İliş, *Minehu’l-Celil*, 1/221; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/102; İbn Cüzey, *el-Ğavânîni’l-fıkhîyye*, 51; Sâvî, *Hâşiyetü’s-Sâvî ale’s-Şerhi’s-sağîr*, 1/284, 285; Cezîrî, *Kitâbü’l-fıkh ale’l-mezâhibi’l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî*, 1/586. Ayrıca bk. Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 125.

¹⁰⁵ Desûkî, *Haşiyetü’l-Desûkî*, 1/212-213; İliş, *Minehu’l-Celil*, 1/221; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/102; İbn Cüzey, *el-Ğavânîni’l-fıkhîyye*, 51. Ayrıca bk. Bayındır, “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, 125.

¹⁰⁶ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/184; *والذي أقول به أن ما روي عن النبي - عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ - في الفخذ ليس باختلاف تعارض، ومعناه أنه ليس عورة يجب سترها - 1/184; فرضا كالقيل والدبر، وأنه عورة يجب سترها في مكارم الأخلاق ومحاسنها، فلا ينبغي التهاون بذلك في المحافل والجماعات، ولا عند ذوي الأقدار والهيات*

İbnü'l-Arabî de (öl. 543/1148) A'râf, 7/31. ayetin tefsirinde (4. Mesele), namazda erkeklerin avreti ile ilgili üç görüş bulunduğunu; birinci görüşe göre erkeğin tüm bedeninin avret; ikinci görüşe göre erkeğin göbek ile dizi arasının avret; üçüncü görüşe göre ise kubül ve dübür dışındaki yerlerin avret-i müsakkale/mugalleza mı yoksa avret-i muhaffefe mi olduğu hususunda ihtilaf olduğunu, Mâlikî ulemasına ve Ebû Hanife'ye göre kubül ve dübürün avret-i müsakkale, uyluğun ve kalçanın (fahz) ise avret-i muhaffefe olduğunu söyledikten sonra konuyla ilgili delilleri vermekte ve uyluğun/kalçaların avret olmadığını ifade etmektedir.¹⁰⁷

Buna göre namazda veya namaz dışında uyluk ve kalça (fahz) avret değildir ve taammüden açılabilir bile hiçbir şekilde namazın iadesi gerekmemektedir.¹⁰⁸ Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd el-Bâcî (öl. 474/1081) de bu görüşte tercih etmektedir.¹⁰⁹ İmam Mâlik'in "uyluğu ve kalçası (fahz) açık olarak namaz kılan kişinin namazını iade etmesi gerekmez" şeklindeki sözleri de uyluk ve kalçanın avret-i muhaffefe olduğunu teyit etmektedir.¹¹⁰

2.1.2. Kadının Avret Yerleri

Mâlikî mezhebinde kadının elleri ve yüzü hariç bütün bedeni avrettir. Kadının ayakları da avrete dâhildir.¹¹¹ Namazın sıhhati açısından kadının avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe sayılan avret yerleri ise şöyledir:

1) *Avret-i mugalleza*: Göğüs bölgesi (صدر), arkadan bunun hizasında olan sırt/omuz kısmı (كنف/ظهر) ve etrâf (أطراف)¹¹² denilen; baş, boyun, dirsekler, ayaklar ve dizden aşağısı (ساق) dışında kalan karın (بطن) ve arkadan karın/göbek hizasında olan yerler ile diz ve göbek arasındır.¹¹³

Bir diğer ifade ile kadının avret-i mugallezası; önden göğsünün altından (sadr) diz kapağına kadar olan kısım, arkadan göbeğinin arka hizasından (كنف/ظهر) diz kapağı hizasına kadar olan kısımdır.¹¹⁴ Buna göre diz kapağına kadar kadının uylukları ve kalçaları (فخذ), avret-i mugallezadan olmaktadır.¹¹⁵

2) *Avret-i muhaffefe*: Avret-i mugalleza ile elleri ve yüzü dışında kalan tüm bedenidir. Bir diğer ifade ile göğüs bölgesi (صدر) ve arkadan bunun hizasında olan sırt ve omuzlar ile etrâf denilen baş, boyun, dirsekler, ayaklar ve dizden aşağısıdır.¹¹⁶

Özetle ifade etmek gerekirse Mâlikî mezhebinde kadının namazdaki avreti şöyledir;¹¹⁷

Kadının, karnı ve arkadan bunun hizasında olan sırt kısmı, göbekten diz kapağına (diz kapağı hariç) kadar olan kısım, dübürün kenarlarındaki kaba yerler (elyetân), uyluklar ve kalçalar (fahz) ve kasıklardır (ânet) *avret-i mugallezadır*. Kadının, göğüs bölgesi (sadr) ve arkadan bunun hizasında olan sırt kısmı (zahr), omuzlar, boyun ve dizler ise avret-i muhaffefedir.

2.2. Setr-i Avret Şartına Riayet Edilmemesinin Namazın Sıhhatine Etkisi

Öncelikle ifade etmek gerekir ki Mâlikîlere göre namazın sıhhatine etkisi açısından avret yerlerinin kasten, bilmeyerek veya unutarak (عَمْدًا أَوْ جَهْلًا أَوْ نِسْيَانًا) olması arasında fark yoktur.¹¹⁸

¹⁰⁷ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/307. Ayrıca bk. Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/102-103.

¹⁰⁸ Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halîl*, 1/246, 248.

¹⁰⁹ bk. Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, 2/180.

¹¹⁰ bk. Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, 2/180.

¹¹¹ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddimât*, 1/183; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/105.

¹¹² (وَكَيْدًا مَا خَادَاهُ مِنْ ظَهْرِهَا أَوْ غِيَابِ الْكَتِفَيْنِ)

¹¹³ Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halîl*, 1/247; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/213; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba*, 1/172.

¹¹⁴ İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/ 221; Kevkeb Ubeyd, *Fıkhü'l-ibâdât alâ'l-mezhebi'l-mâlikî*, 141.

¹¹⁵ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, 2/180.

¹¹⁶ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/213; İliş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221. Ayrıca bk. Kumaş, "Setr-i Avret", 36/576; Bayındır, "Avret Yerlerinin Örtülmesi", 125.

¹¹⁷ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/213. وَالْحَاصِلُ أَنَّ الْمُعْطَلَةَ مِنَ الْحَرَّةِ بِالنِّسْبَةِ لِلصَّلَاةِ بَطْنُهَا وَمَا خَادَاهُ وَمِنْ السُّرَّةِ لِلرَّجَبَةِ وَهِيَ خَارِجَةٌ فَدَخَلَ الْأَلْيَتَانِ وَالْفَجْدَانِ وَالْعَانَةُ وَمَا خَادَى الْبَطْنَ. Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/213. مِنْ ظَهْرِهَا وَأَمَّا صَدْرُهَا وَمَا خَادَاهُ مِنْ ظَهْرِهَا سِوَاءَ كَانَ كَثِيفًا أَوْ غَيْرَهُ وَعَنْقُهَا لِأَجْرِ الرَّأْسِ وَرُكْبَتُهَا لِأَجْرِ الْقَدَمِ فَعَوْرَةٌ مُحَقَّقَةٌ بِنُكْرِهِ كَشْفُهَا فِي الصَّلَاةِ وَتُعَادُ فِي الْوَقْتِ لِكَثْفِهَا وَإِنْ حَرِمَ النَّظَرُ لِدَلِّكَ

¹¹⁸ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 1/214, 217; Nevevî, *el-Mecmû'*, 3/172.

2.2.1. Avret-i Mugalleza Yerlerinin Açık Olmasının Namazın Sıhhatine Etkisi

Yukarıda ilgi yerde de ifade edildiği üzere Mâlikîlerde setri avretin namazın sıhhat şartı olması ile ilgili ihtilaf avret-i mugalleza (kaba avret yerleri) ile ilgili olup bu ihtilafın pratik sonucu şudur:¹¹⁹

Setri avreti (avret-i mugallezayı örtmeyi) namazın sıhhat şartı kabul edenlere göre, kadın olsun erkek olsun satın almaya veya ödünç (iâre/istiâre) yoluyla örtmeye kudreti/inkâm olan kişi, avret-i galiza olan yerlerinin tamamının veya bazısının açık olduğunu bilerek (zâkiran) namaz kılarca namazı batıl olur. Açıklık süresinin az veya çok olması fark etmez. Vakit çıksın veya çıkmasın namazını mutlaka iade etmesi gerekir.¹²⁰

Setri avreti (avret-i mugallezayı örtmeyi) namazın sıhhat şartı kabul etmeyenlere göre ise kaba avret yerlerinden bir yeri açık olarak namaz kılan kişinin namazı sahihtir. Ancak bu kişi İslâm'ın genel bir farzına muhalefet ettiği için günah işlemiş olmaktadır. Bu yüzden vakit çıkmadan namazını iade etmesi gerekir. Vakit çıktıktan sonra ise namazını iade etmesine gerek yoktur. Zira namazı kazaya kalmamıştır.

2.2.2. Avret-i Muhaffefe Yerlerinin Açık Olmasının Namazın Sıhhatine Etkisi

Bazı Mâlikî kaynaklarda avret-i muhaffefeyi (hafif avret) örtmenin namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda ittifak olduğu söylenmektedir.¹²¹ Buna göre namazda avret-i muhaffefenin açık olmasının namazın sıhhatine etkisi ile ilgili aşağıdaki görüşler tüm Mâlikîler için geçerli olmaktadır.

2.2.2.1. Erkeğin Avret-i Muhaffefe Denilen Setr-i Avret Şartına Riayet Etmemesinin Namazın Sıhhatine Etkisi

Yukarıda ifade edildiği üzere makad kenarındaki kaba etler (elyetân / أليتان) kasıklar, yani cinsel organ ile göbek arasında kalan bölge (ânet/عانة), uyluklar ve kalçalar (fahz) avret-i hafife sayılmaktadır.¹²² Buna göre makad/dübür kenarındaki kaba etlerin ve kasıkların tamamı veya bir kısmı açık olarak kılınan namazın vakit içerisinde iadesi gerekir. Ancak avret-i muhaffeden olmakla birlikte uyluk ve kalçalardan (fahz) biri veya her ikisi kasıtlı olarak (amden) açılrsa bile hiçbir şekilde namazın iadesi gerekmez.¹²³

Bazı Mâlikîlere göre avret-i muhaffefeden olmakla birlikte kasıkların üstü ile göbek arasında kalan yerlerin kasten açılması halinde de hiçbir şekilde namazın iadesi gerekmez.¹²⁴

2.2.2.2. Kadının Avret-i Muhaffefe Denilen Setr-i Avret Şartına Riayet Etmemesinin Namazın Sıhhatine Etkisi

Yukarıda ilgili yerde de ifade edildiği üzere Mâlikîlere göre avret-i muhaffefe sayılan yerlerin örtülü olması ittifakla namazın sıhhat şartı değildir.¹²⁵ Bunun anlamı şudur; avret-i muhaffefe denilen yerlerden biri açık olarak kılınan namaz ittifakla sahihtir. Bu namazın vakit çıktıktan sonra iadesi kesinlikle gerekmez.

Buna göre kadının avret-i hafife sayılan; baş/saçlar (رأس / شعر), göğüs kısmı (صدر), göğsün arkadan hizasında bulunan sırt kısmı (ظهر), omuzlar (كتف), göğüs (خذ), boyun (عنق), dizler (كبة), dirsekler (ذراع), dizlerden aşağısı (ساق) ve ayağının dış/üst kısmı (ظهر قدم) gibi yerlerinin tamamı veya bir kısmı açık olarak namaz kılması halinde mekruh olmakla namazı sahihtir. Ancak böyle bir durumda kadının vaktin içerisinde örtülü olarak namazını iade etmesi müstehaptır. Vakit çıkmışsa iade edilmesine/kazasına gerek yoktur.¹²⁶

¹¹⁹ Bâcî, *el-Müntekâ*, 2/225.

¹²⁰ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/212, 214; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/284, 285; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 1/586-587; Kevkeb Ubeyd, *Fıkhü'l-ibâdât alâ'l-mezhebi'l-mâlikî*, 141.

¹²¹ İlîş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/284. Ayrıca bk. Bayındır, "Avret Yerlerinin Örtülmesi", 124.

¹²² Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/212-213; İlîş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/102; İbn Cüzey, *el-Çavânînu'l-fıkhîyye*, 51; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, 1/172.

¹²³ Abderî, *et-Tâc ve'l-İklîl*, 2/180; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/212-213, 214; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, 1/172.

¹²⁴ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/213.

¹²⁵ İlîş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221.

¹²⁶ İbn Rüşd el-Cedd, *el-Mukaddîmât*, 1/184; Halil b. İshak Muhtasarı Halil, 30; Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil*, 1/246, 247; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/212-213, 214; İlîş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhu's-sağîr*, 1/286; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/105. Ayrıca bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 3/224; Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbea*, 1/172; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 1/587-588; Apaydın, "Namaz", 1/230; Şener, "Avret", 4/126.

Bu konuda Mâlikî mezhebinin temel eserlerinden *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*'da şöyle denilmektedir:

“Kadın; saçları, sadrı (göğüs bölgesi ve gerdanlığı/boynu), zahrı (sırtı/karın bölgesine tekabül eden insanın arkasındaki yer) ve ayaklarının üst kısmı açık olarak namaz kılsa vakit içerisinde namazını iade etmelidir.”¹²⁷

Mâlikîlere göre kadının ayaklarının dış/üst kısmı avret-i muhaffefeden olduğu için namaz sahihtir. Ancak namazını vakit içerisinde iade eder.¹²⁸ Kadının ayaklarının altı da (ئُطْوُ الْقَدَمَيْنِ) avret-i muhaffefeden olmakla birlikte açık olarak namazın kılınması halinde iadesine gerek yoktur. Nitekim erkeklerin uylukları ve kalçaları (fahz) da avret olmakla birlikte kasten açık olarak namazın kılınması halinde iadesine gerek yoktur.¹²⁹

Avret-i muhaffefeden bir yerin açık olması halinde namazın vakit içerisinde iade edilmesinin gerekçesi ise şudur:

Setr-i avret İslâm'ın genel bir farzı olduğu için avret-i muhaffefenin açık olması namazın sıhhatine mani olmasa da namaz içerisinde haram bir fiil işlenmiştir. Dolayısıyla bu haramı telafi etmek ve işlenen günahı kurtulmak için vakit çıkmadan öğle ve ikindi güneşin sararmasına kadar, akşam ve yatsıyı gece boyunca sabah güneş doğuncaya kadar yeniden kılmak müstehaptır.¹³⁰ Namazların bu şekilde iadesi nafile hükmünde olduğu için gün batımına ertelenmesi caiz değildir.¹³¹

Diğer taraftan namazda setr-i avrete riayet hususunda mürâhika¹³² olan kızlar da yetişkin büyük kadınlar gibidir. Bir diğer ifade ile mürâhika olan kızların da namazda setr-i avret şartına riayet etmesi gerekir. Zira namazla mükellef olan bir kişi onun şartlarını riayet etmekle de mükelleftir. Dolayısıyla mürâhika olan kız başı açık olarak namaz kılması halinde vakit içerisinde namazını iade eder.¹³³

Sonuç

Mâlikî Mezhebinde Namazda Setr-i Avret Şartı İle İlgili Yaklaşımlar isimli çalışmamızda vardığımız sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1) Namazın sıhhat şartı olup olmaması açısından Mâlikî mezhebinde setr-i avret, avret-i mugalleza (kaba avret yerlerinin örtülmesi) ve avret-i muhaffefe (hafif avret yerlerinin örtülmesi) diye ikiye ayrılmaktadır. Avret-i muhaffefenin örtülmesinin namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda ittifak vardır. Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili ihtilaf avret-i mugallezanın örtülmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda Mâlikî mezhebinde setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili yaklaşımlar, mahiyet açısından avret-i mugalleza ve avret-i muhaffefe ayırımı yapmadan namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğunu söyleyen cumhurun yaklaşımından farklılık arz etmektedir.

2) Mâlikî mezhebinde avret-i mugallezanın namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili iki yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi cumhur ile kısmen aynıdır. İkinci yaklaşıma göre ise (namaz ve namaz dışı diye bir ayırım olmaksızın) setr-i avret İslâm'da genel bir farz olup ayrıca namazın sıhhat şartı değildir. Bu ikinci görüşü kabul eden Mâlikîlere göre namazda setr-i avret şartına riayet sünnettir.

3) Namazda setr-i avretin sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili Mâlikî mezhebinde ileri sürülen yaklaşımlar incelendiğinde setr-i avretin şart olduğunu söyleyenlerin görüşlerinin daha kuvvetli ve isabetli olduğu görülmektedir. Zira namaz dışında/normal hayatta farz olan setr-i avretin (tesettürün) namazda şart/farz olmaması kulluğun ve namaz ibadetinin ruhuna ters düşmektedir. Nitekim Mâlikî fakih İbnü'l-Arabî de namazda setr-i avreti emreden delillerden hareketle: *setr-i avretin her ne kadar İslâm'da genel bir farz olsa da bunun namazda daha kuvvetli bir farz olması gerektiğini* söylemektedir.

4) Konuyla ilgili Mâlikî kaynaklarda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Mâlikî mezhebinde çoğunluğun tercih ettiği görüş, setr-i avretin (avret-i mugallezanın) namazın sıhhat şartı olmasıdır. Nitekim Şihâbüddin el-Karâfî gibi bazı Mâlikî fakihler namazda setr-i avretin şart olduğu hususunda Mâlikî mezhebinde ittifak olduğunu söylemektedirler.

¹²⁷ Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, 1/185. Ayrıca bk. Abderî, *et-Tâc ve'l-İktîl*, 2/182.

¹²⁸ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/105.

¹²⁹ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/214.

¹³⁰ İlîş, *Minehu'l-Celîl*, 1/221; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/214, 216. Ayrıca bk. Kumaş, “Setr- i Avret”, 36/576.

¹³¹ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/216.

¹³² Mürâhik kelimesi sözlükte “ergenlik çağına yaklaşmak” demektir. Fıkıh literatüründe ergenlik (bulûğ) çağının alt ve üst yaş sınırları arasında bulunup da henüz kendisinde ergenlik/bulûğ alametleri görülmeyen erkek çocuğuna “mürâhik”, bu durumda olan kız çocuğuna da “mürâhika” denir. (Nihat Dalgın, “Mürâhik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/40.)

¹³³ Halil b. İshak *Muhtasarı Halîl*, 30; Huraşî, *Şerhu Muhtasarı Halîl*, 1/249; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/216; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/106.

5) Mâlikî mezhebinde namazda setr-i avretin ittifakla şart/farz olduğu şeklindeki değerlendirmeler dikkate alındığında setr-i avretin namazın sıhhat şartı olmadığını kabul edenlerin görüşlerine ihtiyatla bakmak uygun olacaktır. Bir diğer ifade ile Mâlikîlerde namazda setr-i avretin sıhhat şartı olduğu görüşü ile amel edilmesi daha isabetli bir yaklaşım olacaktır. Nitekim Mâlikî mezhebine müntesip Müslümanların uygulamada -cumhurda olduğu gibi- namazda setr-i avret şartına riayet etmeleri de bunu desteklemektedir.

6) Diğer taraftan Mâlikî mezhebinde namazın sıhhatine etkisi açısından *avret*, *avret-i mugalleza* ve *avret-i muhaffefe* diye ikiye ayrılmaktadır. Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili ihtilaf avret-i mugalleza ile ilgilidir. Avret-i muhaffefenin namazın sıhhat şartı olmadığı hususunda ise ittifak vardır.

7) Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrinindeki ihtilafın bazı fikhî semeresi/sonuçları bulunmaktadır;

Nitekim cumhura göre ister avret-i mugalleza olsun ister avret-i muhaffefe olsun avreti açık olarak kılınan namaz sahih değildir ve mutlak iadesi gerekir.

Maliki mezhebinde ise avreti mugalleza ve muhaffefe olmasına göre farklı görüşler bulunmaktadır. Vücutta açılan yerin avret-i mugalleza olması halinde; setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul edenlere göre namaz sahih değildir ve mutlak iadesi gerekir. Setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyenlere göre ise namaz sahih olmakla birlikte vakit içerisinde iadesi müstehaptır. Vakit çıktıktan sonra ise namazın iadesi gerekmez.

Vücutta açılan yerin avret-i muhaffefe olması halinde ise tüm Mâlikîlere göre ittifakla namaz sahihtir. Vakit içerisinde namazın iadesi müstehap olmakla birlikte vakit çıktıktan sonra iadesi gerekmez.

8) Avret-i muhaffefe ile ilgili Cumhur ile Mâlikîler arasındaki ihtilafın fikhî semeresini namazın sıhhati açısından ifade etmek gerekirse; kadınların; avret-i muhaffefeden sayılan başı, dizden aşağısı, kolları açık namaz kılması; yine erkeklerin avret-i muhaffefeden sayılan uylukları ve kalçaları (fahz) açık namaz kılması cumhura göre sahih değildir. Mutlak iadesi gerekir. Mâlikî mezhebine göre ise ittifakla sahihtir. Vakit içerisinde namazın iadesi müstehap olmakla birlikte vakit çıktıktan sonra iadesi gerekmez.

9) Setr-i avretin namazın sıhhat şartı olmadığını kabul eden Mâlikîlere göre namazın vakit içerisinde iade edilmesinin müstehap olmasının gerekçesi şudur: Setr-i avret şartına riayet etmemek namazın sıhhatine mani olmasa da namazda haram bir fiil işlenmiştir. Dolayısıyla bu haramı telafi etmek ve işlenen günahı kurtulmak için vakit çıkmadan öğle ve ikindiye güneşin sararmasına kadar, akşam ve yatsıyı gece boyunca sabah güneş doğuncaya kadar yeniden kılmak müstehaptır.

10) Sonuç olarak setr-i avretin namazın sıhhat şartı olup olmaması ile ilgili klasik fıkıh doktrinindeki ihtilafın uygulamaya yönelik şöyle bir sonucunun olduğunu söylemek mümkündür: İhtiyaç ve zaruret halinde avret-i mugallezanın veya avret-i muhaffefenin açık olarak namaz kılınması halinde Mâlikî mezhebine intikal edilerek setr-i avreti namazın sıhhat şartı kabul etmeyen görüş ile amel edilebilir.

Kaynakça

- Abderî, Muhammed b. Yusuf b. Ebî'l-Kâsım b. Yusuf. *et-Tâc ve'l-İklil li Muhtasarı Halil*. 8 Cilt. Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. 4 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Apaydın, H. Yunus. "Tesettür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/538-543. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Apaydın, H. Yunus. "Namaz". *İlmihal-İman ve İbadetler-*. 1/217-378. 2 Cilt. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- "Avret". *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*. 31/43-57. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1994.
- Aydın, Ahmet. "Taklid Kavramına Dair Tartışmalardan Biri Olarak Mezhepler Arasında İntikâl Meselesi". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4/7 (2013), 9-40.
- Bâcî, Ebû'l-Velîd Süleyman b. Halef el-Endelüsî. *el-Müntekâ şerhu Muvatta' Mâlik*. thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Bayındır, Abdülaziz. "Avret Yerlerinin Örtülmesi", *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. Haz. İsmail Kurt. 124-131. İstanbul: İlmî Neşriyat, 1991.
- Beşer, Faruk "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme". *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. Haz. İsmail Kurt. 93-122. İstanbul: İlmî Neşriyat, 1991.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük İslâm İlmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınları, 1985.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Kitâbü'l-fikh ale'l-mezâhibi'l-erbea*. 5 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Civaoğlu, Güneri. "Başı Açık Namaz". *Milliyet* (17.01.2022). <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/guneri-civaoğlu/basi-acik-namaz-143905>.
- Çeker, Orhan. *İlm-i Hâl'im*. Konya: Tekin Kitabevi, 1. Basım, 2020.
- Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Dalgın, Nihat. "Mürâhik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/40-41. İstanbul: TDV Yayınları, 2006
- Debûsî, Ebî Zeyd Ubeydullah b. Umer b. İsâ. *Takvîmü'l-edille fi usûli'l-fikh*. thk. Şeyh Halil Muhyiddin el-Meys. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 2007.
- Derdîr, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *eş-Şerhu's-sağîr (ve bi'l-hâmiş Haşiyetü's-Sâvî)*. 4 Cilt. Kahire: Daru'l-Meârif, ty.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arafe. *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-kebir li'd-Derdîr*. 4 Cilt. Dâru İhyâi'l-kütübî'l-arabiyye, ts.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslam İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2005.
- Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi. *es-Sünen*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Erdem, Suat. "İslâm Fıkıhında Tesettür". *EKEV Akademi Dergisi -Sosyal Bilimler-* 19/64 (2015), 253-276.
- Genç, Mustafa. "Namazda Tesettür". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/35 (2020), 73-103.
- Halil b. İshak b. Musa. *Muhtasarı Halil*. thk. Ahmed Câd. Kahire: Daru'l-Hadîs, 2005.
- Hattâb, Ebî Abdillah Muhammed b. Muhammed. *Mevâhibü'l-celîl fi şerhi Muhtasarı Halil*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1995.
- Huraşî, Muhammed b. Abdullah. *Şerhu Muhtasarı Halil li'l-Huraşî*. 8. Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Hürriyet Gazetesi*. "Başörtüsü Yahudi geleneğidir" (15.03.2022). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basortusu-yahudi-geleneğidir-4661638>.
- İlîş, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Minehu'l-celîl Şerhu Muhtasarı Halil*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1989.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin. *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebîsâr*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud-Ali Muhammed Muavvad. 13 Cilt. Riyad: Dâru Alemlî'l-Kütüb, 2003.
- İbn Cüzey, İbnül Kasım Muhammed b. Ahmed. *el-Kavanînü'l-fikhiyye*. thk. Muhammed b. Seydi Muhammed Mevlay. b.y. ts.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. 11 Cilt. Mısır: İdaretü't-Tab'atü'l-Münîra-Matbaatu'n-Nahda, ts.
- İbn Kudâme, Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed el-Makdisî. *el-Muğni*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî-Abdül Fettah Muhammed el-Hulûv. 15 Cilt. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemalüddin. *Lisânü'l-Arab*. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1984.
- İbn Rüşd el-Cedd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî. *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*. thk. Muhammed Hacî. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Çarbi'l-İslâmî, 1988.
- İbn Rüşd el-Hafîd. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 2 Cilt. Beyrut-Kahire: Dâru'l-Ceyl-Mektebetü'l-Külliyeti'l-Ezheriyye, 2004.

- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk./tlk. Muhammed Abdülkadir Ata. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid. *Fethu'l-Kadîr*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- İbnü'l-Munzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbü'rî. *el-İcmâ'*. thk. Ebû Muhammed Sağîr-Ahmed b. Muhammed Hanîf. el-İmârâtü'l-Arabiyetü'l-Müttehedetü: Mektebetü'l-Furkan, 1999.
- Kal'acî, Muhammed Ravvâs-Hamid Sadık Kuneybî. *Mu'cemü'lüğati'l-fukahâ*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1985.
- Karâfî, Şihâbüddin Ebû'l-Abbâs Ahmed b. İdris es-Sanhâcî. *ez-Zehîra*. thk. Muhammed Haccî vd. 14 Cilt. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1994.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alâaddin b. Mes'ûd. *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 10 Cilt. thk. Ali Muhammed Muavvad. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- Kaya, Eyyüb Said. "el-Muhtasar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/71-74. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Kevkeb Ubeyd, el-Hâce. *Fikhü'l-ibâdât ale'l-mezhebi'l-Mâlikî*. Dımeşk/Suriye: Matbaatü'l-İnşâ, 1. Basım, 1986.
- Mâverdî, Ebil Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *el-Hâvi'l-kebir fi fihhi mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*. 18 Cilt. thk. Ali Muhammed Muavvad-Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Mergînânî, Ali b. Ebû Bekr. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*. 4. Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1986.
- Mevsilî, Abdullah b. Muhammed. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Ali Muhammed Ebû'l-Hayr-Muhammed Vehbi Süleyman. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Hayr, 1998.
- Müslim b. Haccâc. *el-Câmiu's-Sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Nevevî, Ebû Zekeriyye Muhyiddin b. Yahya. *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. 20 Cilt. By.: Daru'l-Fikr, , ts.
- Okumuş, Fatih. "Setr-i Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/576. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Radikal Gazetesi. "Başı Açık Namaz Günah Değildir" (Erişim: 17.01.2022). <http://www.radikal.com.tr/turkiye/basi-acik-namaz-gunah-degildir-770291/>.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvetü'l-kübrâ (Mukaddimâtü İbn Rüşd ile birlikte)*. 4 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- "Salât". *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*. 27/51-132. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1992.
- Sâvî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî. *Hâşiyetü's-Sâvî ale's-Şerhi's-sağîr (Bülğatü's-sâlik ilâ akrabi'l-mesâlik)*. 4 Cilt. Daru'l-meârif, ts.
- Serahsî, Şemsü'l-eimme Ebû Bekr, Muhammed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1989.
- "Setrü'l-avret". *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*. 24/173-176. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1990/1992.
- Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. thk. Rifat Fevzî Abdülmuttalib. 11 Cilt. Daru'l-Vefâ, 2001.
- Şener, Mehmet. "Avret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/125-126. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1991.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî. *Neylü'l-evtâr*. 12 Cilt. Suûd/Kahire: Dâru İbn Kayyim-Dâru İbn Affân, 2005.
- Şirbînî, Şemsüddin b. Muhammed b. el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1997.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî. *el-Câmiu's-Sahîh*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Yeniçağ Gazetesi. "Türban Rahibe Kıyafeti" (15.03.2022). <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-1766h.htm>.
- Zeylaî, Osman b. Ali ez-Zeylaî. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzü'd-dakâik*. 6 Cilt. Kahire: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîra-Daru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1313.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed. *Nasbu'r-râye li-tahrîci eĥâdîsi'l-Hidâye*. thk. Muhammed Avvâme. 4 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sikâfeti'l-İslâmiyye, ts.
- Mehmet Zihni Efendi. *Nimet-i İslâm*. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, ts.
- Zühaylî, Vehbe. *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletühû*. 8 Cilt. Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1989.